

Szuromi Pál

Macskasírató

Földi Péter festészetéről

Gyökértelen tavasz, ingyen jött kikelet. Ilyesféle képzetekkel nyugtázzuk az idei márciust. Persze így is örülünk az aranyló fények újjászületésének, a fűfrizurás terek gyarapodásának vagy a virágba szökkenő lombkoronák üde szépségének. Bár némi szkeptikus nyugtalanság is ott vibrál bennünk. Hogy mostantól netán már nemigen számíthatunk az évszakok tradicionális, természetes ritmusrendjére? Most már az időjárás turnusok is úgy összerosódnak, akár az utcákon rohangászó hétköznapi emberek? Ki tudja ezt pontosan? Legfeljebb annyi bizonyos: ezentúl aligha hivatkozhatunk Shakespeare örökérvényűnek hitt intelmére, ahol a ciklikus idő kiszámíthatóságára aspirál (Hamlet: Polonius szavai). Hisz miféle természeti, környezeti metódusnak tekinthetjük azt, amelyben az éltető, gyümölcsöző kontrasztoknak egyszerűen eltompul az ereje?

Kíváncsi lennék: mit mondana erre Földi Péter, a kiváló festőművész. Kétségtelen ugyanis: ő legtöbbször jobban, alaposabban ismeri a természeti jelenségeket. Hiába szerzett széles körű hazai és nemzetközi elismertséget, ám életvitelét tekintve váltig ragaszkodik intim szülőhelyéhez, Somoskőújfaluhoz. Ezért egy különös, vidéki kötődésű, már-már földközeli alkotóval állunk szemben. Noha művei ilyenképp is kozmikus, egyetemes sugallatúak. Nincs még egy kortárs festőnk, akinek munkásságában a hagyományörző, ősi tudatformák és a korszerű kifejezési eszközök olyanféle magasrendű szimbiózisban ötvöződnének, mint pont az övében. Már az is mond valamit, hogy az ezredforduló hajnalán szinte gyermekies kandsággal kémlelte a napfogyatkozás misztériumát. A démoni sötétség időleges térnyerését. S közben alighanem a megváltó fénysugarak mielőbbi kiszabadulásáért imádkozott. Mármint a létezés duális természetű rendjéért (pl. *Dobolok, Napfogyatkozás után, Ikek*).

Tényleg: Földi szemléletét kezdettől fogva egy vallásos áhítatú, mitikus gondolkodás járja át. Míg a hetvenes évek mérvadó művészete az informel, a koncept vagy a minimalista törekvések nyomvonalain halad, addig ő a legegyszerűbb növényi, állati motívumokat kezdi tanulmányozni szülőfalujában. Mintha pontosan érezné: az alkotó ember pusztán csak a vele egyívású, test- és térközeli dolgokon át juthat közelebb az átfogóbb érvényű létmozgások tisztes megértéséhez, kifejezéséhez. Mégsem ragadt bele soha a közvetlen élmények naturális hálójába. Ahogy önmagából is egyre-másra a legtöbbet, legjobbat akarta kicsiholni, úgy jellegzetes témaköreit is egy roppant alapos stilizálási, érlelődési folyamatnak vetette alá. Annál is inkább, mivel a természeti momentumok szellemi hátterében ugyanúgy ott látta az ősi kultúrák évezredes példázatait, mint a népművészetben rejló strukturális, szintetizáló lehetőségeket. S ezzel csak egy halvány, hiányos vázlatot rajzoltam a művész összetett, metaforikus nézőszögéről (pl. *Botok, Madár család, Csorda*).

Miként a későbbiekben sem szándékozom teljesebb áttekintést adni példás pályafutásáról. Megtette ezt H. Szilasi Ágota imponálóan vaskos, képgazdag monográfiája, amely a

közelmúltban látott napvilágot (Pauker Nyomda Kft., Budapest, 2005). Igaz, az ügybuzgó szerző jóformán nagyobb teret szentel az alkotói módszerek és sajátos tematikák bemutatására, mint az életmű szakmai, esztétikai lüktetéseinek konkrétabb levezetésére. Habár a teljességre törekvő, mives képanyag sok mindenért kárpótol bennünket. Nem lehet nem észrevenni például, hogy ez a dekoratív fényű, derűs piktúra a kilencvenes esztendőktől mindenképp profánabb, borongósabb és tragikusabb arculatot öltött. Engem itt különösen a *Macska a vasúti sínen* című nagyléptékű olajmű kapott meg (1995–1996, 107×187 cm). Amit tán az esszenciális fő munkák közé is odailleszthetünk. Így ezt az alkotást helyezném töprengéseim, elemzéseim fókuszába.

Nem mintha elfogult cicabolond lennék. Inkább a kutyákhoz, lovakhoz vonzódok. A vasút, a sínpálya képzete azért érzékeny pontjaimat érinti. Mellékes most, hogy annak idején a pályafenntartási technikum padjait koptattam a fővárosban. Szinte abszolút feleslegesen. A későbbiekben viszont Derkovits Gyula lett az egyik legkedvesebb festőm. S ki ne ismerné e kemény, poétikus művész remekbe sikerült darabját, a *Vasút mentén* című alkotást? Ahol a gömbölyded, csattogó vonatkerékek valahogy úgy roboznak el a szegényes emberpár mögött, ahogy adott korszakunk is menthetetlenül belehasít valamennyiünk talányos életébe. Majd a Végzés vízióját is rögvest idekapcsolom. Elvégre a figurák háttérében lopakodó, kísérteties macskasziluett tűnik fel, amely a szerző szorongatott, végzetszerű helyzetét szimbolizálja. Szóval: szégyen, nem szégyen, részben a Derkovits-élményeken át jutottam el Földi Péter mostani látomásához. De tán neki sem tökéletesen mellékes e progresszív örökség. Nem tudom pontosan. Bizonyosnak látszik azonban: nálunk a cicák, a macskák szerepeltetése leginkább az édeskés giccsfestészetben őshonos (l. macskák gombolyaggal stb.).

Hanem a művészi erényeket gyarapítja az is, ha egy-egy alkotó a lapos, begyöpösödött képzetekből komoly, tartalmas változatokat teremt. Ezt teszi Berény, Derkovits és Földi Péter is. A jelenlegi látomást mindenestre a rendkívül lakonikus, szerkezetes és monumentális fogalmazás élte. Nem tudjuk ugyan: honnan, hová igyekszik ez a jámbor, karmos és tarka élőlény, mégis valamelyest aggódunk érte. Mert kicsattanóan vörös, vészjelzől vérfoltokat hagy maga után. Akár egy szerencsétlen, sebzett katona. Csak őt az égvilágon senki sem babusgatja, gyógyítgatja: csupán önmaga ösztöneire hagyatkozhat. Ennélfogva nyakas szívóssággal halad a technika és az emberi lények acélos természetű útvonálán. Mintha egyedül a mozgásban, a cselekvésben lakozna bizonyos reményteli életerő. Egyébként a képfelületet amolyan fehérlően tiszta, világoló foltok uralják. Ámbár a vörösés szintest óhatatlanul felerősíti a talpfákon szétomló vérfoltok hatását.

Más szóval: a talányos, tragikus alaphelyzetet.

De honnan, miből töltekezik e szokatlanul feszes, drámai hevületű világlátás? Ne feledjük: a fiatalabb Földi pályafutásában alig-alig akad helye az efféle hófokú feszültségeknek. Ehhez alighanem az is hozzájárult, hogy jó hosszú ideig el tudott merülni a füvek, a botok, a kukoricák és a színpompás virágzások tanulmányozásába, nem beszélve a különféle madarak, nyulak, kacsák vagy szarvas állatok vizsgálatáról. Jóllehet helyel-közzel az emberi alakok, a női kollektívák is fel-feltűnedeznek képein, habár ilyenképp sem ők a tényleges főszereplők. Inkább bizonyos mellérendelő, demokratikus felfogásra gyanakszunk, ahol valamennyi élőlénynek a mindenható természet az édesanyja. Ahogy ez a művész egyik legkedvesebb példaképénél, Tóth Menyhértnél is tetten érhető. Ráadásul a gyermekrajzok őszinte, suta és expresszív jellege is többszörösen beleszól az állatok és emberi motívumok megformálásába. Mindezzel pedig majdhogynem egy naiv pompájú, archaikus mítoszú, verőfényes piktúra sarjad ki előttünk (pl. *Nyitva van az aranykapu, Táltos boronával*).

Persze természetigenlés ide, optimista felfogás oda: Földi Péter nem mindenben enged az ideális világlátás felhőtlenebb csábításainak. Meglehet, ámulattal nyugtázza, hogy a madarak, a halak meg a nyulak együttes létformájában még nyilvánvaló helye van a kozmikus dimenzióknak. Beljebb haladva ellenben egyre több kontraszttal, nyomorúsággal találkozunk. A szelíd, normális jószágok mellé a Sánta kacsák, a *Vadmacskák* vagy a *Félszemű macskák* is menthetetlenül felsorakoznak, nem is szólva a baltás, puskás férfiak felbukkanásáról, egyáltalán az emberi lények természeti jelenlétéről. A környűrés *Csapda* vízió történetesen egy végzetes, tragikus helyzetet állít elénk. Mégis azt látjuk: a pórul járt jószágok a halálukra sem maradnak teljességgel egyedül. Hisz tizenkét kimeredt szemű társuk mégiscsak ott strázsál körülöttük. Akár a görög tragédiák engesztelő kórustagjai. Ami annyit tesz: az állatok közegeben igenis érdemleges tétje van a családi, faji összetartozásnak.

Egyszerűen: a közösségi érzésnek.

Bizonyára ennyiből is kiderül: a szülőfalujában szorgoskodó alkotónak a természeti tapasztalatok valódi kincsébányát jelentenek. Annyi, annyi pozitív és negatív mintázatot talál itt, mint sehol máshol. S mindebből az emberi halandók, a tárlatlátogatók is csak-csak okulhatnak. Közismert, hogy a legendás ezópusi mesék is telis-tele vannak nekünk szóló érzelmi, erkölcsi üzenetekkel. Azt hiszem: lényegében e különös, etológikus látásmódban rejlik Földi legjelentősebb művészi erénye. Hogy egy hitevesztett, manierista és eklektikus világállapotban bátran felvállalja az alunézettel, a mitikus távlatokkal járó etikus magatartást. Akárha az alázatos, hitbuzgó ikonfestők késő újkori leszármazottja lenne. Igen, e hajdani mesterek főként a legfontosabb szentek, az apostolok figuráit hangsúlyozták. És e kiemelési szisztéma most is visszaköszön. Ámde a jelenlegi műveken éppenséggel a természeti, állati motívumok dominálnak. Mind léptékükben, mind formai pozíciójukban. Ezt egyébként a macskás, sintestes látomás is tisztesen visszaigazolja.

Csak miként fér össze a szelíd, jószágos, már-már keresztényi szemlélet és a nomád, pogány szellemű valóságfelfogás? Ez nehéz, összetett kérdés. Hazai művészetünkben mégsem mindenestül rendhagyó, ha egy-egy alkotó efféle összegezésekre vállalkozik. Elég csak Csontváry, Vajda Lajos vagy Tóth Menyhért kivételes pályájára utalnom, nem beszélve Samu Géza vagy Kalmárné Horóczy Margit érdemes eredményeiről. Aztán Földi Péter sem tartozik a spekulatív, elméleties festők közé. Dehogy. Őt egész a nyolcvanas esztendőig bőségesen kielégítették a legősibb, legegységesebb szimbólumok. És itt mindenekelőtt a körkörös, spirális és elliptikus formaelemek bravúros alkalmazására gondolok (pl. *Forrásvidék*, *Karám*, *Csorda*). Amelyben voltaképp egy ciklikus, időtlen érvényű világkép fogalmazódott meg. De korántsem elfogult egyvágányúsággal. Minthogy nemegyszer azt látjuk: a végtelenségre, harmóniára utaló töretlen körforma éppenséggel a korlátozottság, a rabság, netán a végzet megtestesítője is lehet (pl. *Madárpiac*, *Csapda*).

Aki ilyen analitikus, dialektikus következetességgel kezeli formaeszményeit, az előbb-utóbb eljut egy újszerűbb, differenciáltabb látásmódhoz. Ez történik Földivel is. Hiszen szubjektív és környezeti kutakodásai nyomán valahogy fölfedezi magának a *kút*, majd a *kereszt* alakzatait. Jóllehet az előbbi motívum még formai rokonságban áll a különféle tojás, fészkek vagy vetésforgó képzetekkel, amelyek mind-mind az élet szentségét, a létezés egyetemes rendjét sugalmazzák. A környűrés falusi kút mégis felemásabb, démonikusabb képelem. Benne éppúgy ott rejlik az éltető víz, a felfrissülés alternatívája, mint a feneketlen mélység, az oktalan alámerülés és a pusztulás rémképe (pl. *Élvenyelő*, *Kútba esett borjú*, *A macska a kútba ugrik*). Majd hovatovább az alkotó a kereszttrácsos gallyakon vagy a korpuszos madárhelyzeteken keresztül egy olyanféle körkörös, világjelző mandaláig halad előre, amelynek centrumában már a kereszténység tragikus szimbóluma világol (pl. *Vadnyulak*, *Búcsú a fészektől – Bőrrosta*). S ezzel máris túlszaladtunk a kiemelt macskás látomáson.

De legalább elcsíptük valahogy e kontrasztos, egyetemes jelképek szimbiózisát.

Amúgy Földi pályáján a kronológiai mutatók eléggé kacskaringósak. Hol következetesen végigvisz egy-egy tematikát, máskor meg nagy bakugrásokkal halad előre, netán hátra, nem beszélve a meglepő oldalmozgásokról. Nem baj, talán pont ez a természetes. Maga is úgy véli, mint Mándy Iván, hogy „Valahol belül egyetlen képet festek folyamatosan” (H. Szilasi Ágota: *Földi Péter*. Pauker Nyomda Kft. Budapest, 2005. 348. o.). Mindazonáltal a kilencvenes évek tájékától – miként ezt jeleztem is – több minden átalakul ebben a piktúrában. Látható például: a korábbiakhoz képest jócskán megszorodnak a szűkszavúbb, magányosabb állat- és emberábrázolások. Mintha egy feszesebb, katartikusabb művészet kibontása lebegne Földi szemei előtt. Amihez a korpuszok, a kútgyűrűk felbukkanása is érdemi támogatást nyújtott. De ezzel együtt művei színvilága és faktúrája is szembevető pálforduláson esett át. Míg az egyik oldalon intenzíven vonzódott a sötétlőn komor, kontrasztos, rembrandtos misztikájú tolmácsoláshoz, addig képei más részén pont a tetetlenül ragyogó, hófehér tónusviszonyok nyomultak előtérbe. Méghozzá rusztikusan vasos, már-már plasztikai értékű előadásban.

Ez megint egy tanulságos formai, szemléleti dualitás. Földi Péter felfogásában tudniillik a vakító világosságnak éppúgy meglehet a bénító, drámai hozadéka, akárcsak az éjszakába vesző, vészjósló sötéteknek. Különös egyébként, hogy az alkotó méltatói csak a Tóth Menyhért-es „kifehéredéssel” foglalkoznak. Holott ezúttal is a hangulati, tartalmi kontrasztok érzéki felerősödése és jótékony megtermékenyülése zajlik előttünk. S itt máris *A macska a vasúti sínen* című mestermű közelébe értünk. Tegyük fel: a művész életszerű, szürkés tónusokkal közvetíti a sínpályás környezetet. Ekképp azonban a sebzett, vérfoltos állatnak aligha lenne ekkora érzelmi kisugárzása. A gypjas fehérségű, kék kontúros közeggel viszont valami téliesen szikár, hideglelés hangulat keletkezik. Sőt az irreális, sötétvörös sínoldal is figyelmeztet bennünket: itt lehetőleg túl kell lépnünk e jámbor ragadozó szerencsétlen kálváriáján. Más szóval: egy átfogóbb, közérdekűbb sugallatot kellene találnunk.

Maradjunk is a különös sántest, a vasutak képzetszférájában. Mert e közönséges, profán és korszerű tárgyi motívum felvállalásával Földi úgyszólván egy korszakos léptékű tartalmi, szemléleti fordulatot hajt végre. Nála mindeddig a tüskés, fogas boronák, a kecses csónakok vagy a parasztszekerek voltak otthonosak, nem is szólva a magasságos régiókba vezető létrákról, rongyszőnyegekről. A modern közlekedés elemi eszközeinek felvillanásával viszont félig-meddig maga mögött hagyja mesés szövetű természeti és archaikus valóságképét. Itt már csak a hullámvonalas, organikus macska képviseli a tematikai folytonosságot. Úgyhogy a nagy hagyományú, nomád létforma és a dinamikus, korszerű életstílus tényleges konfrontációjánál tartózkodunk.

Aligha kétséges: a vasúti közlekedés térhódítását nem csupán az irdatlan távolságok praktikus legyőzése motíválta. Hanem egyúttal a minél kényelmesebb, hatásosabb sebességlépcsők elérése is. Ahogy ez az autóknál, repülőknél is evidens. A racionális téráthidalással tehát egy esztelenségbe hajló, nagyzó mánia is belénk fészkelte. Nevezetesen: az idő bekebelezése, irgalmatlan két vállra fektetése. Csakhogy ez roppant kockázatos, szinte bábeli vállalkozás. Talán hasonló élményekből, megfontolásokból ered, hogy Földi Péter kimondottan vöröses, vérszerű árnyalattal jelzi a sántest oldalrészét. Nem beszélve a képen belüli tragikus színritmikáról.

Akárha a leselkedő veszélyek, a riasztó végzetek nyomvonalát méregetnénk.

Könnyen meglehet: ez kissé direkt, túlexponált értelmezésnek tűnik. Habár miért kellene azt gondolnunk, hogy a szelíd, természetrajongó művész nem veszi észre a modern technikával járó aggasztó árnyékképeket? Szó sincs ilyesmiről. Elvégre Csontváry vagy Mednyánszky munkásságában, egyáltalán a korszerű organikus, ökológikus törekvések-

ben is bőségesen jelen van ez a drámai, humanisztikus emberfáltés. Ám nem is kellene ilyen távoli analógiák. Már az is tanulságos: Földi pusztán csak egy háromtalpfás, triádos részletet látta a vasúti környezetből. S mindezt álló képzetű, vertikális pozícióban állítja élénk. A lépkedő, vérző testű macskát mégis oldalról észleljük.

Hogy mi indokolhatja e különös, virtuális térkonstrukciót? Nos, az alkotó előszeretettel alkalmazza a mozgó perspektívát, amelyben az egyiptomi frontalitás elve is helyet kap. Most azonban nem árt észrevennünk, hogy e feszes, monumentális térmodulációval egy beszédes jelhalmaz keletkezik. Hisz a talpfák és a sintest metszeteiből valójában egy rejtett hangzatú, fordított helyzetű kultikus motívumsor keletkezik. Vagyis: egy profán, de mégiscsak a keresztformákra épülő triumvirátus.

Joggal kérdezhetnénk: igazából mi a különbség a normális és a fejfelé álló formai példázatok között. Aki valamennyire ismeri Földi mitikus piktúráját, az tudja, hogy nála a zuhanó, fordított képletű állat- és emberidézések korántsem mennek unikumszámba. S rendszerint egyféle baljóslatú, végzetes léthelyzet közvetítői. A keresztmotívumoknál is hasonló az ábra. Itt azért tudnunk kell, hogy a szokványos korpuszpozitúra ugyanúgy magába ötvözi a feltámadás, a mindenható élet reménysugarát, mint a szenvedés és a halál fájdalmas momentumait. Mindenesetre a fordított térhelyzet rendszerint az elhamvadó élet bizonyosságát hangsúlyozza. A megmásíthatatlan végzetet. Miként ez Vajda Lajosnál is többször megfigyelhető (pl. *Párduc és liliom, Perui Madonna*).

Eldöntendő azonban: ez a meditatív, igényes alkotó miért pont egy sebzett macskához kötötte e fájdalmas látomását? Erre bizony nemigen tudok meggyőzően válaszolni. Legfeljebb arra gondolhatok: Földi jellegzetes állatai közül mégiscsak a cicák a legháziasabb, legpopulárisabb lények. Akkor is, ha genetikailag pont a legfélelmetesebb ragadozók állnak mögöttük. Bár alighanem az sem mellékes, hogy a macskák természetét legfőképp a lányok, asszonyok mentalitásával lehet párhuzamba állítani. Márpedig e nomád, kozmikus léptékű festészetben a nőknek, a második nem képviselőinek kimondottan előkelő pozíciójuk van. Hisz kedves érzékiségükkel, szorgos munkálkodásukkal együtt úgyszólván a szentséges élet, egyben a mindenható anyaföld megtestesítői. Ha elfogadjuk ezt az antropomorf, egyetemes szerepkört, akkor jelenleg is visszakapcsolhatunk önmagunk aktuális, ellentmondásos léthelyzetéhez. Mármost a természeti értékek felelőtlen, önpusztító gyakorlatához. És nincs tovább.

Illetve miket is beszélnek! Földi Péter ugyanis szemlátomást nem nyugszik bele a féktelen haszonlesés, a technicizált agresszivitás iszonyú térnyerésébe. Az előbbi remekléssel szinkronban megfesti például a *Céltábla helyett* című paradox munkáját. Ahol a bájos kacsafigurák nézelődésre, barátkozásra és játékokra használják a képletes, törekeny célkonstrukciót. Igaz, a *Hajléktalan* sommás, drámai felmutatásával ismét csak kortárs világunk kegyetlen arculata rémlik fel előttünk. És már személyes, emberi modellálásban. Végül a művész egyik legfrissebb alkotásán is egy drámai keretű, világot fényű emberi alakzattal szembesülhetünk (*A kútásó az égbe néz*). Aki ugyan majdhogynem a koromfekete alvilágban leledzik, mégis a magasságos régiók vizsgálatával van elfoglalva. Akárcsak Mednyánszky *Ágrólszakadja*.

S csakugyan: Földi Péter művészete is hasonló erkölcsi, világszemléleti üzenetet kínál valamennyiünknek, mint nagyszerű elődjéé. Hisz bármiként alakuljon is a világ folyása, azért szűkös, személyre szabott és praktikus érdekeinken előbb-utóbb mégiscsak túl kellene lépünk. Amire e századfordulós nagymesternek akad is egy egyszerű, magvas javallata, mely szerint: „Hidat kell építeni a véges és végtelen között”.